LANDSBYNETVÆRK

BORIS BRORMAN JENSEN

DETBLÅ
ARKITEKTUR BY LAND

TORBEN SCHØNHERR

LANDSBYNETVÆRK

HERNING SYD

sammen om et fælles mål

Projektets initiativtagere

Tina Pedersen

Skarrild Borgerforening

Martin Marcel Dupont

Stakroge Borger- og Idrætsforening

samt

Repræsentanter fra:

Kollund, Høgild, Kølkær, Fasterholt, Skarrild,

Arnborg, Karstoft, Sandet og Stakroge

Projektleder

Boris Brorman Jensen

Tekst og illustration:

DETBLÅ arkitektur by land

Arkitekt Birthe Urup

Arkitekt Søren Andersen

Arkitekt Karin Munch

Landskabsarkitekt Lars Nybye

i samarbejde med

Landskabsarkitekt Torben Schønherr

og

Arkitekt Boris Brorman Jensen

Marts 2022

INDHOLDSFORTEGNELSE

PROJEKTETS BAGGRUND OG SIGTE 05

ET DIALOGREDSKAB 07

FORBUNDET AF ET NATURLIGT NETVÆRK 11

TRE ENKLE ÅBNINGSTRÆK 13

SANDET 29

FASTERHOLT 41

STAKROGE 55

KARSTOFT 71

HØGILD 85

SKARRILD 101

KOLLUND 121

ARNBORG 141

KØLKÆR 155

OPSAMLING OG VIDERE PERSPEKTIVER 170

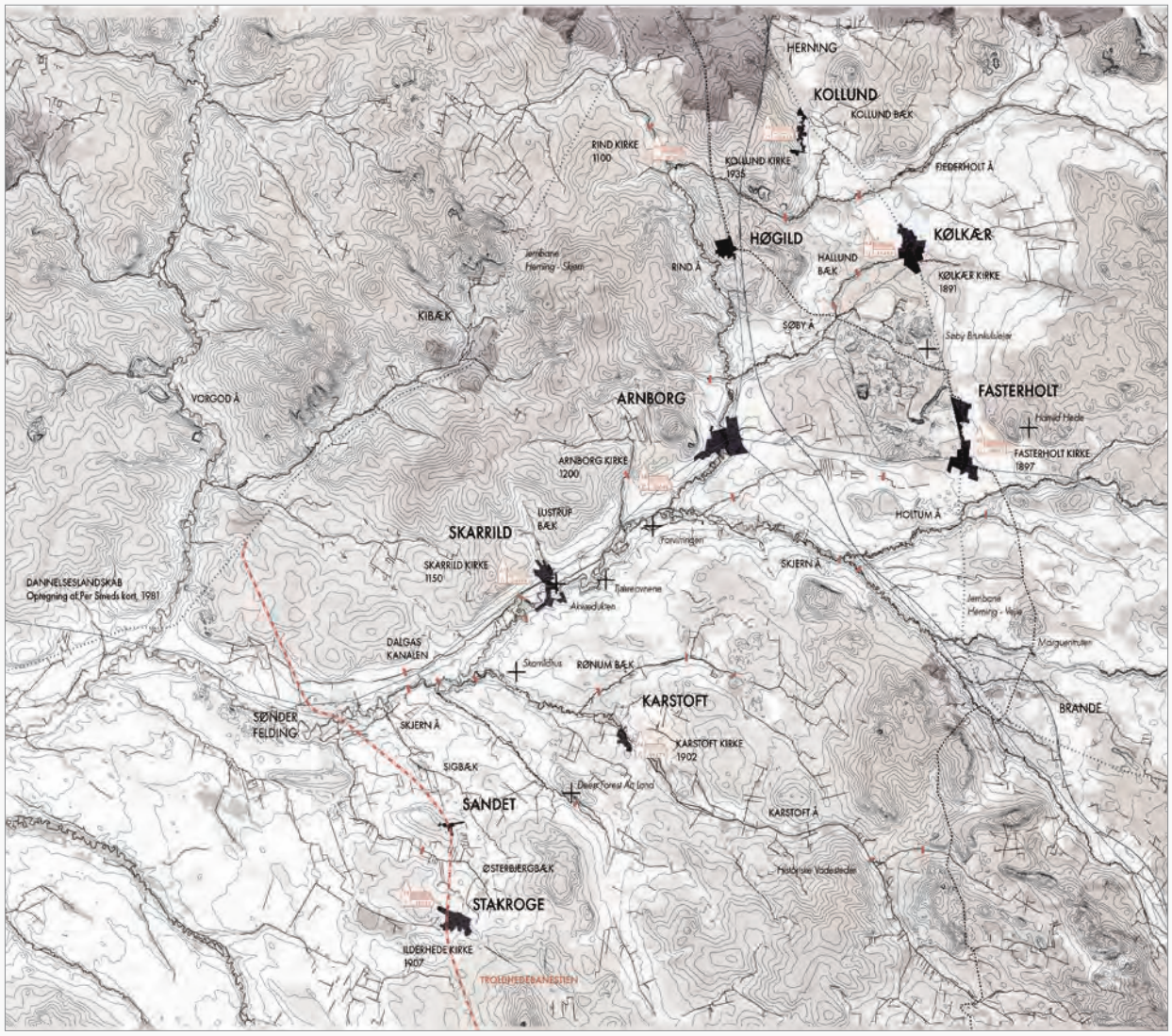

Illustration - DETBLÅ - Ni landsbyer og et landskab

Ni landsbyer i det samme vandopland i Skjern Å systemet, og en væsentlig fortælling om byernes beliggenhed ift. vandsystemet. Sandet, Stakroge og Kollund ligger ved udspringene af Sigbæk, Østerbjergbæk og Kollund Bæk. Vandet er ikke nærværende ved første øjekast, men byerne har en logisk placering i forhold til de lavtliggende udspring, hvor byerne ligger logisk på kanten mellem dal og bakke. Byernes placering er bestemt af banetracéer, der netop også forholder sig til terrænets og vandets logikker. Fasterholt, Høgild og Kølkær er placeret ved bække og åer. Vandet har ikke en direkte relation til byerne, men vandet har et stort rekreativt potentiale.

Vandoplandet er mest nærværende i byerne Skarrild, Arnborg og Karstoft, som alle ligger ved oprindelige vadesteder over Skjern Å, Rind Å og Karstoft Å. Ved disse byer findes desuden områdets bedste eksempler på regulerede vandingskanaler.

PROJEKTETS BAGGRUND OG SIGTE

Projekt Landsbynetværk Herning Syd er resultat af en bevilling fra Erhvervsstyrelsens Landdistriktspulje 2020. Projektet har fået støtte som et forsøgsprojekt med det formål "at fremme beskæftigelse, erhvervsudvikling, service, levevilkår, bosætning samt lokale kultur- og fritidsaktiviteter i landdistrikterne".

Forsøgsprojektet er et samarbejde mellem borger- og idrætsforeninger fra ni landsbyer i Herning Kommune: Kollund, Høgild, Kølkær, Fasterholt, Skarrild, Arnborg, Karstoft, Sandet og Stakroge. Projektet er forløbet over det meste af et kalenderår, og omfatter foruden dette opsamlende idéoplæg en række forskellige aktiviteter: åbne borgermøder, arkitektfaglig sparring, kortlægning af udviklingsmuligheder, inspirationsworkshops, ekskursioner og andre fælles arrangementer - med henblik på at styrke de ni landsbyers strategiske samarbejde og formulere et fælles udviklingsperspektiv.

Det overordnede tema for forsøgsprojektet har været det gode landsbyliv nu og i fremtiden, og et vigtigt resultat af processen har været styrkelsen af det lokale samarbejde og det borgerdrevne engagement. Det styrkede sammenhold har bl.a. åbnet op for en vigtig diskussion om koordinering af landsbyernes bosætningsstrategier, der i stedet for intern rivalisering i langt højere grad vil blive brugt som afsæt for udvikling af forskelligheder, nytænkning af landsbyfællesskabet og forsøg med nye boformer. Det øgede samarbejde omkring kultur- og fritidsaktiviteter landsbyerne imellem vil forhåbentlig også bane vejen for at pulje ressourcer, dele flere af de mange fællesfaciliteter og være med til at skabe nye møder og aktiviteter på tværs af de allerede etablerede fællesskaber. Den fælles sparring omkring udvikling af nye lokale erhvervsstrategier har opridset nogle konkrete handlemuligheder for borgerforeningerne og givet ideer til udnyttelse af nedslidte og funktionstømte bygninger.

Et væsentligt afkast af forsøgsprojektet er en styrket fælles bestræbelse på at sikre en bedre mobilitet. Herunder især en samlet tilgang til at løse problemerne med den mangelfulde kollektiv trafikbetjening og mobilisering af en fælles indsats for at få etableret flere og mere sikre stier og skoleveje. De forskellige workshops har ligeledes skabt en øget bevidsthed om de mange muligheder, der ligger i en bedre udnyttelse af de unikke natur- og kulturværdier, som landskabet omkring landsbyerne rummer.

Et andet vigtigt udviklingsperspektiv, som forsøgsprojektets inspirationsworkshops har skabt er en fælles forståelse for de nye muligheder, der ligger i den stadig mere påtrængende bæredygtighedsdagsorden. Kommende strukturforandringer af det åbne land kan på sigt give landsbyerne en ny rolle som brohoveder til enestående naturområder og nye typer af rekreative landskaber. Der er skabt en tiltro til, at små landsbysamfund kan være løftestang for nye alliancer mellem bosætning og biodiversitet. At der er en fremtid for børnefamilier i de små landsbysamfund. Og at selv små tiltag og lokalt forankrede visioner kan være med til at præge kommende bæredygtighedsindsatser på både statsligt og kommunalt niveau.

Sammen med nye mobilitetsteknologier som selvkørende busser, stigende efterspørgsel på lokalt producerede fødevarer, voksende indenlandsk turisme, nye strategier for kobling af rekreative landskaber og folkesundhed samt øget brug af hjemmearbejdspladser på tværs af sektorer giver disse overordnede samfundsmæssige omstillingsprocesser landsbyerne nogle nye udviklingsmuligheder og styrkepositioner.

En lang række aktuelle udviklingstendenser hvoraf flere umiddelbart kan omsættes til koordinerede handlingsplaner. Initiativer, der forhåbentlig vil inspirere andre landsbysamfund og sikre bedre levevilkår for alle de mange borgere, der nu og i fremtiden gerne vil bo i en landsby. Et bidrag til at fastholde en balanceret demografi og et sammenhængende bud på en målrettet indsat for at fastholde landsbyfællesskabet som et kvalificeret alternativ til storbylivet.

Forsøgsprojektets formelle afslutning og afrapportering afslutter ikke samarbejdet de ni landsbyer imellem. De mange udviklingspotentialer og nye samarbejdsflader, som projektets aktiviteter har bragt i spil, er tænkt som første skridt i et langt sejt træk. Projekt Landsbynetværk Herning Syd er led i en langsigtet investering i fremtiden for de ni landsbyer, der nu står mere samlet og målbevidst i dialogen med kommunen om landsbyernes udvikling.

Projektet har ikke alene givet et bedre udgangspunkt for det løbende samarbejde med kommunen, men også gjort landsbynetværket bedre rustet til på egen hånd at arbejde videre med formulering af en flerstrenget fælles udviklingsplan.

ET DIALOGREDSKAB

En del af forsøgsprojektets målsætning har fra begyndelsen været at få udarbejdet et oplæg med nogle projektideer, de ni landsbyer kan bruge som udgangspunkt for en videre dialog med fonde og andre strategiske samarbejdspartnere. De forskellige projektideer, der skitseres i oplægget, er tænkt som afsæt for udarbejdelse af en overordnet udviklingsstrategi med et landskabeligt hovedgreb. Idéoplægget rummer i sin nuværende form ikke en færdigsyet plan, og der er ikke fastlagt en bestemt rækkefølge for realiseringen af de forskellige projekter. Materialet indeholder ikke en decideret økonomisk plan for finansiering af de mange ideer og projekter. Tanken er, at idéoplægget skal fungere som en overordnet ramme for det videre arbejde med at sikre kommunal opbakning og mulig fondsstøtte til en bred vifte af projekter og initiativer med et fælles strategisk sigte.

Ideerne i oplægget er principskitser, der efterfølgende kan videreudvikles og omsættes til fysiske planer, og idéoplægget må ikke forveksles med en illustreret ønskeliste. Det er tale om et dialogredskab, der skal belyse nye strategiske udviklingsmuligheder. Et udgangspunkt for en åben diskussion med myndigheder, fonde, lokale virksomheder, foreninger og andre aktører. Oplægget skulle også gerne give fornyet inspiration til de mange lokale ildsjæle, der allerede gør et stort arbejde for at sikre landsbyernes fremtid. Kongstanken er, at de forskellige projektideer skal underbygge og fremme landsbyernes fællesskab, kultur- og foreningsliv og samtidig ruste landsbyerne til at byde ind med foregangseksempler på den nødvendige omstilling til et mere bæredygtigt samfund.

Idéoplæggets projektskitser tager udgangspunkt i lokale ønsker og behov, der er viderebearbejdet og udfoldet i tre niveauer:

1) et landskabeligt hovedgreb for landsbynetværket, der tager afsæt i områdets dybe landskabsstrukturer af vandløb, engarealer og overdrev.

2) en landskabelig kobling af den enkelte landsby og dens nære landskaber, der binder landsbyernes pladser, gader og kulturelle knudepunkter sammen med de omgivne herlighedsværdier og rekreative udfoldelsesmuligheder.

3) en række principskitser til omdannelse, nyetablering og transformation af pladser, bygninger, veje, stiforløb, steder, fællesanlæg, etc.

Materialet, der er udarbejdet af DETBLÅ landskabsarkitekter, landskabsarkitekt Torben Schønherr og landsbyernes konsulent Boris Brorman Jensen, er inddelt i ti afsnit. En kort introduktion, der beskriver og illustrerer de ni landsbyers landskabelige forbindelser. Deres topografiske afsæt og fælles kulturhistoriske ressourcer samt en skematisk oversigt over de stier og historiske forbindelser, der kobler landsbyerne sammen. Et første spædt oplæg til en landskabelig helhedsplan. Herefter følger ni selvstændige afsnit, et for hver landsby, der skitserer en række konkrete tiltag, som afspejler lokale ønsker og muligheder.

De mange forskellige ideer og forslag, der blev bragt i spil i forbindelse med de afholdte workshops, er samlet i en særskilt bruttoliste, som landsbynetværker arbejder videre med. Idéoplæggets kort og inspirationsbilleder rummer blot et lille udpluk heraf, og illustrerer udelukkende de ideer, der senere kan udmøntes i fysiske planer. Et dialogredskab med konkrete billeder på udviklingsmuligheder, der for en stor dels vedkommende tager udgangspunkt i allerede eksisterende kvaliteter. Principideer i samspil med kortlægning af landskabelige og kulturhistoriske værdier.

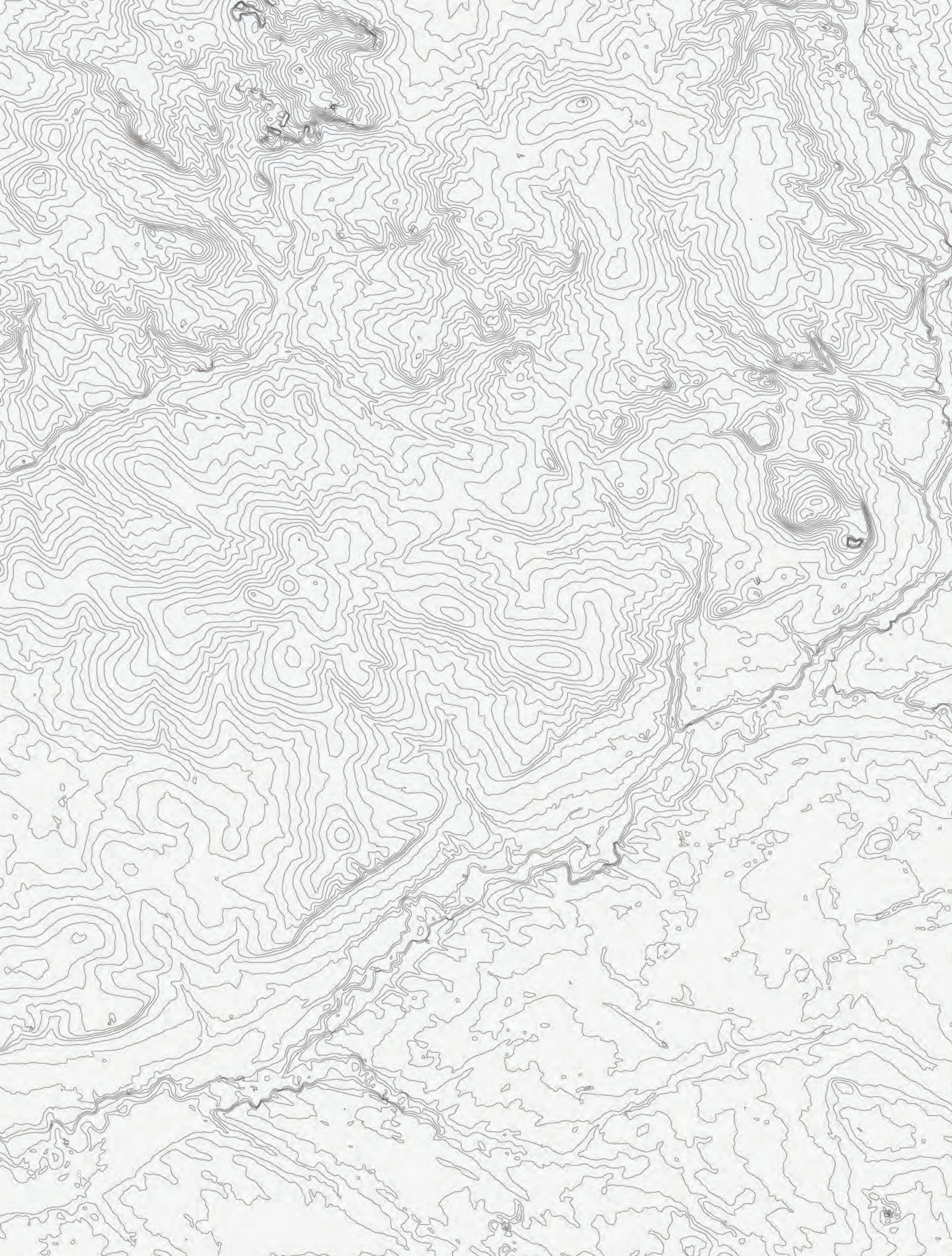

HERNING

KOLLUND

KOLLUND BÆK

RIND KIRKE
1100

KOLLUND KIRKE
1935

FJEDERHOLT Å

HØGILD

KØLKÆR

Jernbane
Herning - Skjern

RIND Å

HALLUND
BÆK

KØLKÆR KIRKE
1891

KIBÆK

SØBY Å

Søby Brunkulslejer

FASTERHOLT

ARNBORG

Harrild Hede

ARNBORG KIRKE
1200

FASTERHOLT KIRKE
1897

LUSTRUP

LUSTRUP
BÆK

HOLTUM Å

SKARRILD

Forvirringen

SKARRILD KIRKE
1150

SKJERN Å

Tjæreovnene

Akvædukten

Jernbane
Herning - Vejle

DALGAS
KANALEN

Skarrildhus

RØNUM BÆK

Margueritruten

KARSTOFT

BRANDE

SKJERN Å

KARSTOFT KIRKE
1902

SIGBÆK

Deep Forest Art Land

SANDET

KARSTOFT Å

ØSTERBJERGBÆK

Historiske Vadesteder

STAKROGE

ILDERHEDE KIRKE
1907

TROLDHEDEBANESTIEN

FORBUNDET AF ET NATURLIGT NETVÆRK

Skjernåens vidtforgrenede netværk af små og store vandveje er Danmarks vandrigeste og udgør et helt unikt landskab. Smukke dalstrækninger, åbne hedearealer, enge og maleriske åsammenløb. Men også menneskeskabte landskaber, som tidligere råstofgrave, vandingskanaler og opstemmede damme ved nedlagte vandmøller. Et sammenhængende afvandingsområde svarende til 11% af hele Jyllands areal, der rummer en perlerække af herlighedsværdier og livsudfoldelsesmuligheder, der sjældent opleves fra de ofte snorlige hovedveje, der gennemskærer det udstrakte landskab. Et forhold, som flere lokale allerede arbejder med at ændre: *"Vi bor i den mest vandrige del af landet, og det giver en helt særlig fauna og natur. Ved at italesætte åsystemet i stedet for infrastrukturen får vi mulighed for at binde helt nye fortællinger sammen og åbne op for nye potentialer."* (1)

I takt med at den primære infrastruktur af jernbaner, hoved- og motorveje udbygges og i stigende grad overgår til at betjene et regionalt opland, oplever landsbyerne i området en stigende afkobling, fordi landsbyernes forskellige servicefunktioner er distribueret over et stort opland. Skoler samles i de større landsbyer, den lille landsbykøbmand lukker og mange familier er blevet helt afhængige af mindst én bil. Den moderne og effektive trafikplanlægning har skabt et gennemtræk af transit, der ofte er problematisk for den enkelte landsby.

Nye omfartsveje ledes flere steder udenom landsbyerne, så forbipasserende kun ser bagsiden. Andre steder er den gamle hovedgade blevet til ny effektiv gennemfartsvej, så det historiske landsbymiljø er blevet transformeret til et trafikbelastet 'vejkantsdanmark'. Uden for byskiltet er livet blevet farligt for alle de bløde trafikanter. Især de unge og gamle har problemer med at bevæge sig rundt i det åbne land.

Idéoplægget er tænkt som et strategisk modtræk til denne tendens. Det handler i al enkelthed om at skabe nye fysiske og mentale forbindelser ud i landskabet og mellem landsbyerne. Deres skoler, indkøbssteder og forsamlingshuse.

Områdets særlige geologi har skabt en særegen bosætningshistorie, der også præger de ni landsbyer i Herning Syd. Kollund, Høgild, Kølkær, Fasterholt, Skarrild, Arnborg, Karstoft, Sandet og Stakroge er trods deres forskellighed bundet sammen af den lokale natur. Arnborgs kirke er opført omkring år 1200. Arkæologer har funder tydelige spor af agerbrug fra den yngre jernalder omkring Høgild, der i dag er præget af parcelhusudstykninger fra 60erne og 70erne. Stakroge er vokset frem som en af flere stationsbyer langs den nu nedlagte Troldhedebane.

I Kollund ligger de gamle gårde stadig midt i landsbyen. Vidt forskellige fortællinger, med det overordnede fællestræk, at de alle er opstået med vandet som forudsætning. Alle ni landsbyer er forbundet af sammen dybe landsskabsstrukturer skabt under sidste istid for omkring 12.000 år siden. Et sammenhængende økologisk system, hvis mange vandveje repræsenterer et naturligt netværk. En uudnyttet form for rekreativ tilgængelighed, som forsøgsprojektet ønsker at bringe i spil.

Mange af områdets såkaldte lavbundsområder står overfor en omlægning som led i en bæredygtig omstilling af landbruget. En omstilling med muligheder for at fremme udlægning af nye rekreative arealer til glæde for både lokale, turister og den generelle folkesundhed. Udgangspunktet for det landskabelige helhedsgreb har derfor været at undersøge det naturlige netværks potentialer for at knytte hverdagslivet bedre sammen og skabe et fælles afsæt for nye udviklingsmuligheder.

At supplere den fælles vilje til sammenhold med et nyt naturgivent netværk, der kan binde landsbyerne sammen på nye måder og sikre bedre udnyttelse af områdets mange kultur- og naturværdier. Kortlægningen af det naturlige netværk omfatter også de mange menneskeskabte vandrestier og historiske infrastrukturer, som enten er nedlagte eller ligger hen som udtjente spor i landskabet. På tværs af det vidtforgrenede naturlige netværk løber bl.a. en række kirkestier, der op igennem historien har forbundet landsbyerne med de lokale kirker. Gamle trædestier, der kan genetableres og udgøre nye smukke, sikre og sunde skoleveje.

(1)Frit efter Søren Taaning, grundlægger af Deep Forest Artland ved Kibæk.

FORBINDELSEN TIL VANDET - NATURMAGNETER

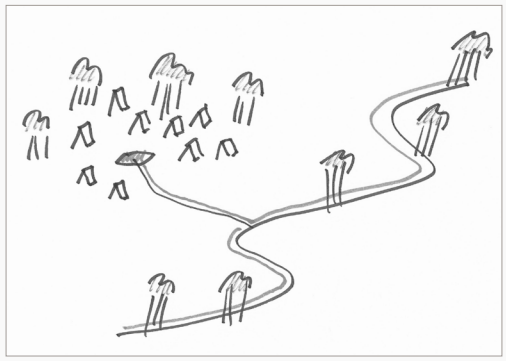

ALLÈEN - EN VÆRDIG ANKOMST

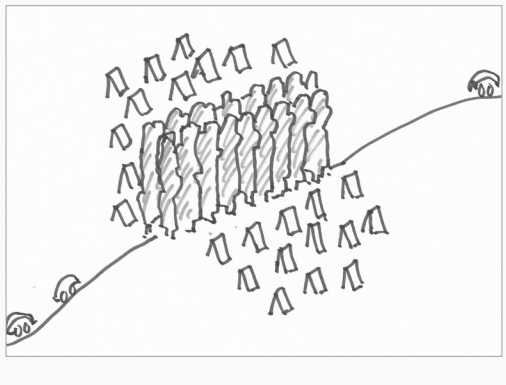

GÆSTEHUSET OG TORVET

TRE ENKLE ÅBNINGSTRÆK

Første princip i det overordnede landsskabsgreb er aktiveringen af det naturlige blå/grønne netværk med alle dets herlighedsværdier og rekreative muligheder, så det forbinder landsbyerne udenom hovedvejenes trafikkorridorer. Gennemgående er der gode muligheder for optimering og tilføjelser af stinet, fordi landsbyerne omkranses af attraktive naturområder. I flere tilfælde foreslås broer, mindre bygninger, steler eller andre byggede markeringer i landskabet.

Det er orienterende og kommunikerende støttepunkter, som 'en lille familie' af genkendelige NATURMAGNETER i de store skove og vidder. Vi foreslår disse støttepunkter som enkle konstruktioner, der holdes i en lys nuance. Denne tankegang - 'familien' af støttepunkter - kan videreudvikles som genkendelige enheder for hele området.

Det andet princip kalder vi for ALLÉEN. En metafor for et mere elegant møde mellem bosætning, vej og beplantning. Et enkelt og velkendt princip, der kan bruges til at vende magtforholdet, så trafikken foregår på landsbyens præmisser og ikke omvendt. Årtiers traditionel trafikplanlægning har udbredt en standardløsning, der ikke altid fungerer optimalt: rundkørslen.

Rundkørsler kan være effektive bremseklodser for selv store landbrugsmaskiner, men de er også steder hvor ingen kommer. Et tomt trafikrum der helst skal ses fra forruden af en bil. Alléen er tænkt som et supplement og alternativ til den udbredte standardløsning.Et landskabeligt ordensprincip, der giver både trafikanter og beboerne et mere oplevelsesrigt rum at færdes i. 'Alléen' kan udformes i et utal af varianter med forskellige betydninger, der tilpasses de forskellige forhold. Det er afgørende at alléer eller andre systematiske plantninger udføres præcist og uden kontakt til øvrige plantninger, så plantningens hensigt tydeliggøres.

Sidste princip handler om at skabe bedre rammer om landsbyernes mødesteder. Landsbyernes centrale MØDESTED skal fremhæves og gives et løft med beplantning, belægning og forskelligt inventar. Nogle gange er landsbyens plads en landskabelig fælled i tæt kontakt med det omgivne landskab. Andre gange en mere klassisk pladsdannelse omkring en af landsbyens markante bygninger, det kan være kirken, forsamlingshuset, skolen eller bare købmanden. Landsbyernes forskellige pladser og mødesteder skal bindes sammen og fremstå forskellige, og der skal åbnes op for at invitere gæster på besøg. Mange små landsbyer har engang haft en kro. Et gæstfrit sted, hvor fremmede kunne stoppe op, spise og overnatte. Den tid er forbi.

Kroerne er ikke længere nødvendige stationer på vejen. Effektive transportformer har overflødiggjort landsbykroen, men ideen om gæstehuset er ikke dødt. Tværtimod. Nye netværk af privat udlejningstjenester som Airbnb er begyndt at dukke op. I de store byer er fænomenet med til at skrue huslejepriserne i vejret, fordi turisterne er villige til at betale en relativ høj leje. Det er et problem. Bare ikke i de små landsbyer, hvor der ovenikøbet kan være et overskud af ubeboede huse. Alle ni landsbyer har noget at byde på, og alle landsbybeboere kender sikkert nogen, der ikke bor i landsbyen. Men ikke alle har steder, hvor det er muligt at overnatte. Et fælles gæstehus ved torvet hvor alle kommer forbi, er samtidig en oplagt måde at sikre landsbyernes foreninger en tiltrængt indtægt.

De tre principper er tænkt som mulige åbningstræk og første skridt på vejen frem mod udarbejdelsen af en mere detaljeret landskabelig helhedsplan, der bygger på det naturlige netværk, og indtænker fremtidige strukturforandringer i form af kommende bæredygtighedsinitiativer og nye mobilitetsformer.

Storbyerne kan ikke være alene om at sikre den bydende nødvendige bæredygtige omstilling. Hele landet skal med, og hvis ikke landsbylivet skal afvikles, er der brug for nye visioner.

Maleri - Janus La Cour - Mist Morning Light

FORBINDELSE TIL VANDET - NATURMAGNET

Maleri - Vilhelm Hammershøi

VANDET OG LANDSKABET

Illustration - DETBLÅ

ALLÉEN - VÆRDIG VELKOMST

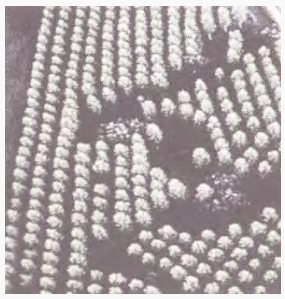

Foto- Skovrejsning - Michel Desvigne - fra systemplantning til et blødt landskab

Illustration - DETBLÅ

ALLÈEN - LINJE I LANDSKABET

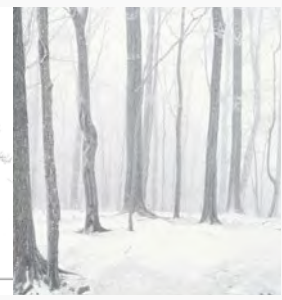

ALLÉ - PLADS & TORV - STI & NATURMAGNET

Illustration - DETBLÅ - Troldhedebanestien - kulturarvsmiljø

Illustration - DETBLÅ - Ankomst - Sigbæk - Sandet - Naturmagneter

Illustration - DETBLÅ - Træbaraker - Landskabelig træk

Fasterholt - Grønning - Brunkulslandskab

Illustration - DETBLÅ - Kollund Grusgrav - Naturmagneter - Trappe

Illustration - DETBLÅ - Kollund

Illustration - DETBLÅ - Akvædukten - Skarrild - Dalgas Kanalen -

Lustrup Bæk

TRE ENKLE ÅBNINGSTRÆK

Illustration - DETBLÅ - Arnborg Kirke - Plateauet

En rydning fremkalder tydelig sammenhæng m. Kirke og landskab

Illustration - DETBLÅ - Arnborg Kirke - Naturmagnet

Illustration - DETBLÅ - Kollund Grusgrav - Naturmagnet - Trappe

Illustration - DETBLÅ - Høgild - fodboldbaner transformeret til et fritidslandskab.

Illustration - DETBLÅ - Høgild - Rind Å - Naturmagneter

Illustration - DETBLÅ - Høgild - Rind Å - Naturmagneter

ALLÉ - PLADS & TORV - STI & NATURMAGNET

Illustration - DETBLÅ - Troldhedebanestien - Stakroge v. Stationsbygning

Illustration - DETBLÅ - Æblelunden - Stakroge

Fodboldbaner transformeres til et fritidslandskab

Illustration - DETBLÅ - Kollund Forsamlingshus

Illustration - DETBLÅ - Kirkepladsen - Skarrild
Kirken kommer til at hængesammen med sin Plads

Illustration - DETBLÅ - Akvædukten
Skarrild - Dalgas Kanalen - Lustrup Bæk

Illustration - DETBLÅ - Kollund byvej og Forsamlingshus

TRE ENKLE ÅBNINGSTRÆK

Illustration - DETBLÅ - Høgild - Den grønne Plads - mødested

Rydning af underbeplantning - ´En stor invitation´

Illustration - DETBLÅ - Høgild - Bakken

Illustration - DETBLÅ - Skarrild - Ankomst -En trælund

Illustration - DETBLÅ - Karstoft - Alléen - Mejeriet

Illustration - DETBLÅ - Høgild - Alléen - Ankomst

Ukendt fotograf - Landskabelige træk - Grønning

ALLÉ - PLADS & TORV - STI & NATURMAGNET

Illustration - DETBLÅ - Naturmagneter - Trinbræt - Karstoft Å - Nordre Kanal

Illustration - DETBLÅ - Kirkepladsen - Skarrild

Illustration - DETBLÅ - Søby Sø - Kølkær

Illustration - DETBLÅ - Dalgasstien - Skarrild

Illustration - DETBLÅ - Kirkepladsen - Skarrild

Illustration - DETBLÅ - Fiskedammer - Stakroge

TRE ENKLE ÅBNINGSTRÆK

Illustration - DETBLÅ - Arnborg og Rind Å - Naturmagneter

Vadested - byens mødested

Illustration - DETBLÅ - Arnborg og Rind Å - Naturmagneter

Et landskabelig træk med synlig vandspejl

Potentiale - Breitenberg Landscape Hotel - Reiulf Ramstad Arkitekter

Illustration - DETBLÅ - Høgild - et fritidslandskab

Illustration - DETBLÅ - Karstoft - Naturmagneter

Foto; Torben Schønherr, Fuglsang Kunstmuseum

Jernbane
Herning - Skjern

KIBÆK

VORGOD Å

ARNBO
1200

LUSTRUP
BÆK

SKARRILD

SKARRILD KIRKE
1150

DANNELSESLANDSKAB
Optegning af Per Smeds kort, 1981

Akva

DALGAS
KANALEN

Skarrildhus

RØ

SØNDER
FELDING

SKJERN Å

SIGBÆK

De

SANDET

ØSTERBJERGBÆK

STAKROGE

ILDERHEDE KIRKE
1907

TROLDHEDEBANESTIEN

HERNING

KOLLUND

KOLLUND BÆK

RIND KIRKE
1100

KOLLUND KIRKE
1935

FJEDERHOLT Å

HØGILD

KØLKÆR

HALLUND
BÆK

RIND Å

KØLKÆR KIRKE
1891

SØBY Å

Søby Brunkulslejer

ARNBORG

FASTERHOLT

Harrild Hede

ORG KIRKE

FASTERHOLT KIRKE
1897

HOLTUM Å

Forvirringen

SKJERN Å

Tjæreovnene

edukten

Jernbane
Herning - Veile

Margueritruten

ØNUM BÆK

KARSTOFT

BRANDE

KARSTOFT KIRKE
1902

eep Forest Art Land

KARSTOFT Å

Historiske Vadesteder

ALLÉ - PLADS & TORV - STI & NATURMAGNET

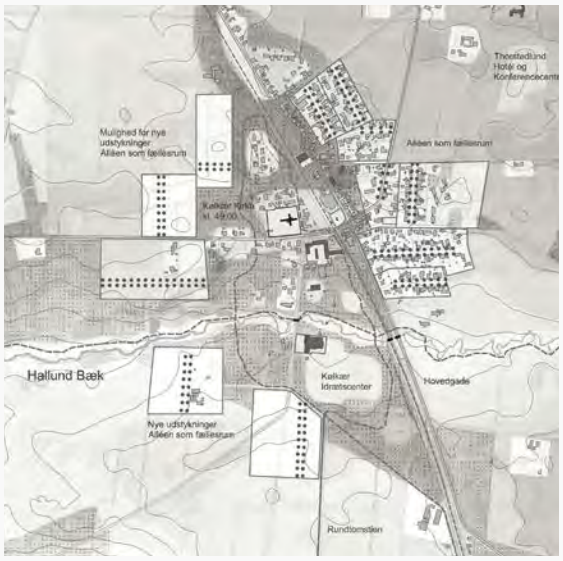

Illustration - DETBLÅ - KØLKÆR

Illustration - DETBLÅ - KARSTOFT

Illustration - DETBLÅ - SKARRILD

Illustration - DETBLÅ - KARSTOFT

Illustration - DETBLÅ - KOLLUND

Illustration - DETBLÅ - SKARRILD

TRE ENKLE ÅBNINGSTRÆK

Illustration - DETBLÅ - SANDET

Illustration - DETBLÅ - FASTERHOLT

Illustration - DETBLÅ - ARNBORG

Illustration - DETBLÅ - STAKROGE

Illustration - DETBLÅ - KOLLUND

Illustration - DETBLÅ - HØGILD

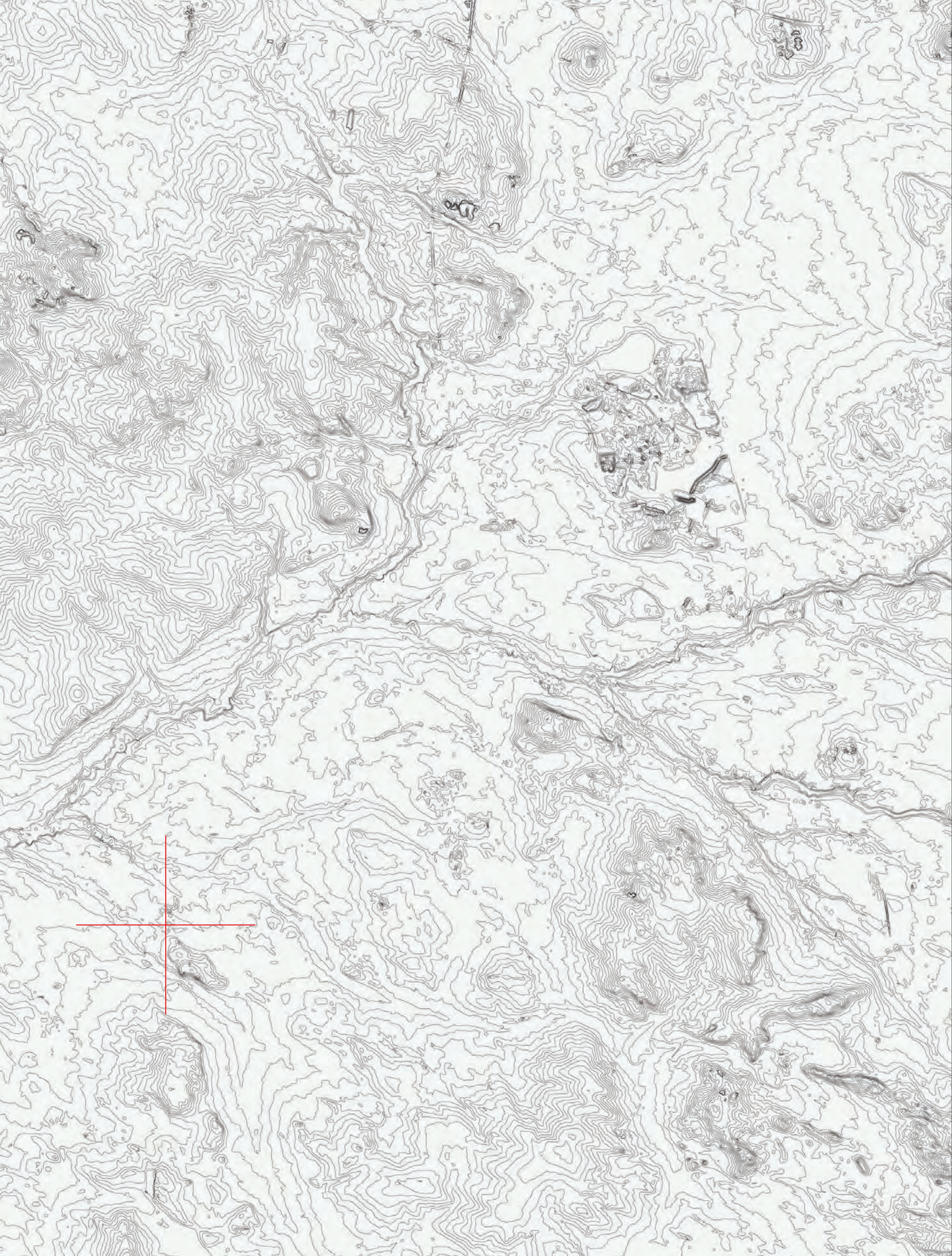

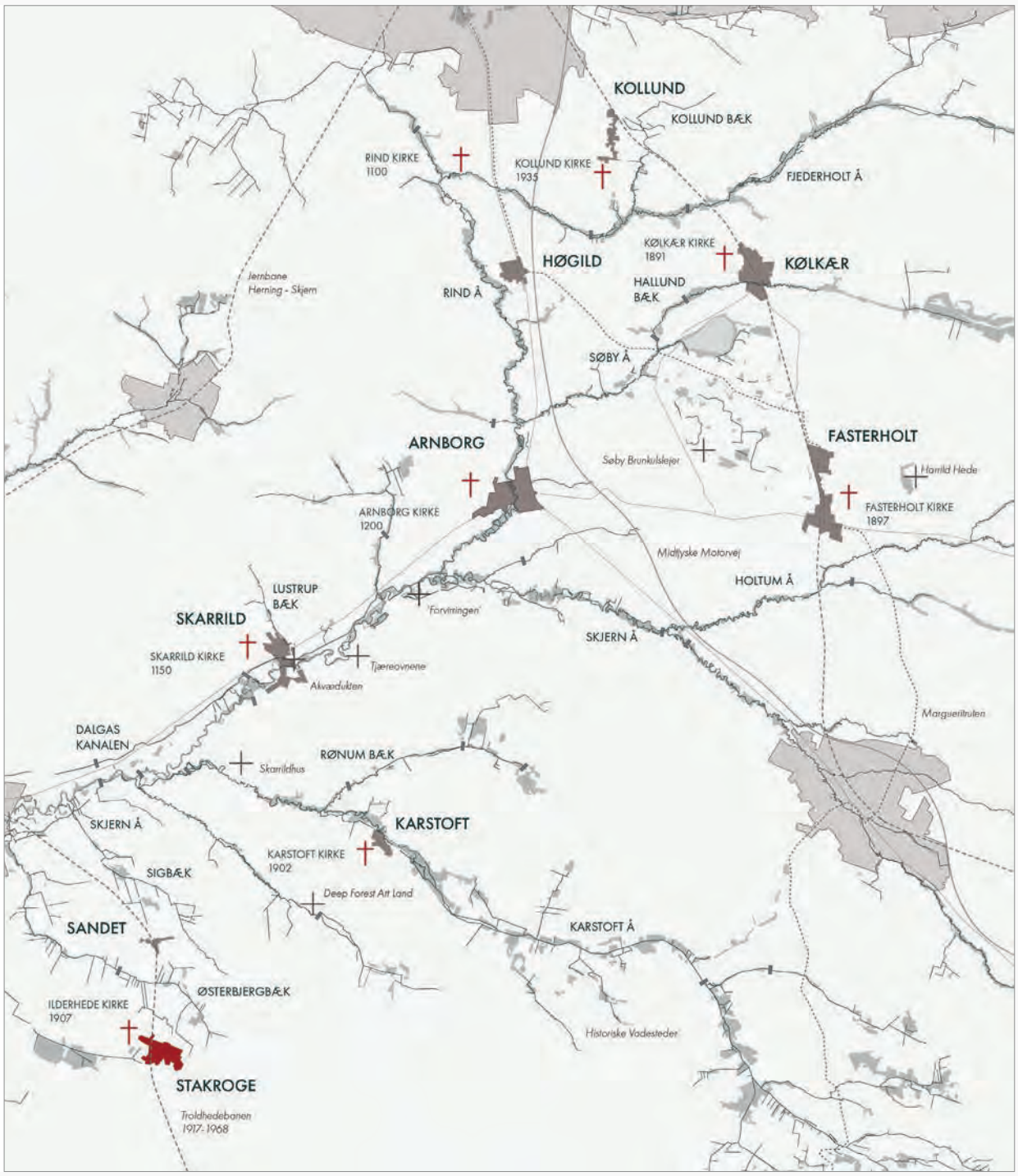

Illustration - DETBLÅ

STAKROGE

55°53'23"N 8°50'53"E

235 indbyggere

Placering ved et udspring af Østerbjergbæk.

Herning Kommune

Ilderhede Sogn

Foto - Rousham Park og Landskab - Ha Ha hegn som afskærmning for dyrehold.

Stakroge har sin oprindelse ved anlæggelsen af Troldhedebanen omkring 1920, og stationsbygningen og banes linjeføring er fortsat synlige reminiscenser fra oprindelsen.

Byens tidligere aktive steder, som stationen, skolen og købmanden er lukket, men byen har et meget aktivt foreningsliv, som kan videreudvikles og styrkes.

Stakroge har ikke en synlig vandfortælling om Skjern Å systemet, fordi det meste af udspringet af Østerbjergbæk er rørlagt. Lige udenfor byen ligger et tidligere grusgravsområde, som igennem årrække er tilvokset til et meget værdifuldt naturområde med søer (Fiskesøerne), og herfra strømmer vandet mod Østerbjergbæk med udløb i Skjern Å.

Stakroge rummer således ikke det strømmende vand, men derimod stillestående vandspejle, som er grundlaget for Skjern Å.

For at markere ankomsten til Stakroge foreslås en gennemgående træplantning i Borgergade, der strækker sig fra byskiltet i syd til byens kirke, Ilderhede Kirke lidt nord byen. Hermed får byen en gennemgående rygrad, der på en gang skaber en sammenhæng og en ny kvalitet i byen - en værdig ankomst i byen med kontakt mellem by og land.

Borger- og Idrætsforeningen har foreslået en fælles æblelund – en grønning – med fælles og samlende aktiviteter som dyrkning, høst og forarbejdning af æbler.

Æblelunden placeres på en af de overskydende boldbaner med en stor cirkulær midte, og området er placeret ved nogle af byens vigtigste fritidstilbud: Aktivitetshuset, Stakroge Beboer og Kulturhus, de aktive boldbaner, shelterpladsen, legepladsen og i forbindelse med byens stinet.

Foto - DETBLÅ - Stakroge Fiskesøer - Naturmagnet

Med den samlende placering skabes byens mødested med bredt potentiale for Stakroge – et sted til dyrkningen af æbler, men også til særlige oplevelser som blomstringstiden alá kirsebærblomstringen på Bispebjerg Kirkegård. Shelters kan suppleres med små træhuse, som et tilbud til byens overnattende gæster.

Stakroge har et stort potentiale i at forbedre kontakten til byens nære områder. Det foreslås at genskabe dele af Troldhedebanen til sti, som naturlige overgange mellem land og by, og som den direkte forbindelse til Sandet.

Flere gårde i området har en allé mellem landevejen og gården, som en flot ankomst og overgang fra vejen til boligen. Tilsvarende tilføjes alléer ved stier og markveje, der markerer de særligt fine overgange mellem landskab og by, bl.a. mod området ved Fiskesøerne.

Dette arkitektoniske strategiske greb peger på et potentiale ved:

- et stort landskabstræk, en æblelund, der forankrer flere af byens stærke aktører i ét stort samlende mødested

- en revitalisering af Troldhedebanen som indskrives i en ny tid - en rekreativ forbindelse i landskabet

- stiforbindelser og sløjfer der forankrer land og by

- at skabe byens rygrad i form af trærækken fra byens kant til Ilderhede Kirke

- naturmagneter, som udflugtssteder for at komme i kontakt med landskabet

Troldhedebanestien
til Stakroge

950 m til
Fugletårn

Sti til Stakroge

Den Gamle
Jernbanebro

Vindmøller

Østerbjerge Bæk

30.0

Troldhedebanestien
En revitalisering af et stykke
kulturarv

Fugletårn

Mosestien

Troldhedebanestien
mod Sandet

Østerbjerge Bæk

Fiskesøer

Ilderhede Kirke og
Kirkegård

35.0

Sti til Sandet

30.0

30.0

Missionshus

Gl. Stationsbygning

Gl. Skole
Aktivitetshus

Beboer og
Kulturhus

32.0

Æblelunden

35.0

38.0

Udsigtspunkt
Kt. 38.0

Skovstien
og Mosestien

Kratbanke
Udsigtspunkt
Kt. 40.0

40.0

Sti mod Sdr. Omme

Troldhedebanestien
mod Sønder Omme

SIGNATURFORKLARING

TROLDHEDEBANESTIEN

SKOV OG SKOVREJSNING

STI

ALLÈ

ÆBLELUNDEN

SYSTEMPLANTNING TROLDHEDEBANESTIEN

Troldhedebanestien
mod Sandet

Østerbjerge Bæk

Mosestien

Fiskesøer
Tidl. grusgrav

Rensningsanlæg

Sø

Trampestien
Sti til Sandet

Stationsbygningen

kig vest

P

Beboerhus
Kulturhus

Æblelunden

Aktivitetshus

Vandpost

Genbrugs-
pladsen

Ny trærække
Byens rygrad

kig syd

Shelters
Lejrplads

kig syd

Æblelunden - grønningen
Samlende karakter
Byens mødested

Skovstien

Udsigtspunkt

Den Gamle Frugtplantage

Troldhedebanestien
mod Sønder Omme

Overgård

SIGNATURFORKLARING

TROLDHEDEBANESTIEN

SKOV OG SKOVREJSNING

STI

ALLÈ

ÆBLELUNDEN

LUNDE

EKSIST. ALLÈ

GÆSTEHUSE

GRØNNING

Illustration - DETBLÅ - Stakroge Troldhedebanestien

Foto - Arkiv - Stakroge Station

Foto - Ellen Braae, Halde Zollverein, Tyskland

Foto - Ellen Braae, Halde Zollverein, Tyskland

STAKROGE - TROLDHEDEBANESTIEN

Illustration - DETBLÅ - Post-industriel landskab - Birkelund

Foto - Ellen Braae

Foto - Ellen Braae

Bog - Beauty Redeemed
Recycling Post-Industrial Landscapes
Ellen Braae

Foto - Ellen Braae

Illustration - DETBLÅ - Æblelunden

Foto - Bispebjerg Kirkegården - Kirsebærtræerne er en stor attraktion

STAKROGE - ÆBLELUNDEN

Illustration - DETBLÅ - Æblelunden

Foto - Breitenbach Landscape Hotel - Reiulf Ramstad Arkitekter

Foto - Breienbach Landscape Hotel - Reiulf Ramstad Arkitekter

Foto A og B - Juvet landskabshotel, Norge

Fiskesøer

Reiulf Ramstad Arkitekter

Potentiale - Foto - RCR Architects - Spanien.

Landskabet som en del af sportspladsen

Potentiale - Foto - RCR Architects - Spanien.

Landskabet som en del af sportspladsen

Potentiale - Foto - RCR Architects - Spanien.

Landskabet som en del af sportspladsen

OPSAMLING OG VIDERE PERSPEKTIVER

Forsøgsprojekt Landsbynetværk Herning Syd har bidraget til at styrke samarbejdet mellem de ni landsbyer og banet vejen for formuleringen af en fælles vision. Et arbejde der vil fortsætte udover forsøgsprojektets løbetid - og forhåbentlig med Herning Kommune som en central dialogpartner.
De ni landsbyer er forskellige og rummer en stor befolkningsmæssig diversitet, og det videre arbejde med at formulere en samlet vision for de ni landsbyer har med forsøgsprojektet fundet et fælles afsæt. Udgangspunktet er alt det, som samler: landskabets naturlige netværk, områdets særegne kulturhistorie og viljen til fællesskab. Fælles udviklingsmuligheder, men også fælles udfordringer. Især med mobilitet og infrastruktur. Strukturelle forhold der på mange måder begrænser livsudfoldelsesmulighederne for alle, der er afhængige af offentlig transport. Børn, unge og ældre. En anden fælles udfordring er den begrænsede teknologiske infrastruktur, der gør det vanskeligt at fremtidssikre landsbyerne med gode opstartsvilkår for små servicevirksomheder. Et teknologisk efterslæb, der samtidig giver mindre fleksibilitet i hverdagen for den arbejdsstyrke, som andre steder i landet har stor fordel af at kunne benytte hjemmearbejdspladser.

Det er udfordringer, som landsbyerne ikke kan håndtere på egen hånd. Men forsøgsprojektet har imidlertid flyttet noget af fokus fra 'alt det landsbyerne ikke har' til alle de muligheder, der ligger ligefor. Der er skabt en bred forståelse for det gode afsæt, landsbyerne har for at udvikle kvalificerede alternativer til storbylivet: adgangen til naturen, et stærkt fællesskab med aktive idræts- og borgerforeninger og et bredt spektrum af bosætningsmuligheder. Nye udstykninger, private og almene udlejningsboliger, historiske byhuse, funktionstømte men karakterfulde bygninger og masser af både små og store huse til overkommelige priser. En hurdle er de begrænsede finansierings- og lånemuligheder. Men også her er der gode udsigter og flere modeller i spil, som kan diskuteres med både kommunale og statslige myndigheder.

Idéoplægget rummer ikke færdige planer. Oplægget er i udgangspunktet tænkt som et redskab til videre dialog med myndigheder, interesseorganisationer, virksomheder, fonde og andre strategiske samarbejdspartnere. Et af de langsigtede mål for forsøgsprojektet har været at tage initiativ til udarbejdelse af en samlet udviklingsplan for de ni landsbyer. Første oplagte skridt på vejen er videreudvikling af det foreliggende koncept for en landskabelig helhedsplan, der er skitseret i idéoplægget. De mere specifikke projektideer, der er præsenteret i oplægget, behøver imidlertid ikke at afvente det lange seje træk med at udarbejde en samlet

udviklingsplan. De konkrete projekter er led i samme overordnede strategi og kan realiseres løbende. Flere af projektideerne ligger i direkte forlængelse af initiativer, som Herning Kommune allerede arbejder på at udrulle. Andre ideer er mere oplagte at videreudvikle med eventuel fondsstøtte og i samarbejde med forskellige interesseorganisationer og lokale virksomheder.

Idéoplægget lægger op til en fortsat koordinering af landsbynetværkets overordnede udviklingsmål og anviser nogle konkrete handlemuligheder, der kan iværksættes lokalt og i forskellige tempi. Et andet vigtigt resultat af forsøgsprojektet er formuleringen af en fælles ramme for dialogen med Herning Kommune om fem prioriterede indsatsområder:

1) bedre mobilitet og en styrket indsats for at skabe flere og mere sikre stier og skoleveje

2) formulering af en koordineret og differentieret bosætningsstrategi for de ni landsbyer

3) udbygning af en mere effektiv infrastruktur i form af fiber- og højhastighedsnet

4) støtte til erhvervsfremme og udvikling af nye typer erhverv

5) målrettede indsatser for en bæredygtig omstilling

Projektgruppen ser frem til den fortsatte dialog med Herning Kommune og sender en varm tak til alle de mange borgere, hvis store engagement har sikret gennemførelsen af forsøgsprojektet. De mange lokale ildsjæle der har været med til at styrke det eksisterende landsbysamarbejde.

På projektgruppens vegne

Tina Pedersen og Martin Marcel Dupont